

ТРАГОМ БОГИЊЕ КЛИО

Пућ докуменћа, приредили Зоран Стевановић и Весна Башић, Архив Војводине, Нови Сад 2016

Књига о којој говоримо је, и по свом меритуму и по својој методологији, несвакидашње узорна. Оно што превазилази и те високе стандарде је – њена опрема. Руковођена најоднегованијим мерилима дизајна, постала је израз поштовања према насловном *докуменћу*, коме се додељује статус *чуда*. Бајка о њему је занимљива, лепа и племенита, са једноставним а драгоценим науком: не ваља бити слеп код очију. Колико је само „неотворених” дарова надхват наших руку. Али бајка нас учи да увек дође час открића пуне истине, када се откључа и најмрачнија соба, отклопи и најдубља шкриња...

Приређивачи ове књиге, баштинници љубави и према књизи и према документу, били би веома тужни да им је то благо *ђуне истине* измакло. Желели су да потврде своје најсмелије интуиције, и да са нама поделе, корак по корак, пут до афирмације једног загубљеног, па и више од тога, залуталог, пониженог и разбаштињеног корпуса. Несебично су ширили свој малени двојац на тројац, четварац, до многоцифреног броја сарадника. Неки су уз њих од самог почетка, више у својству моралне подршке, и ти се данас, можебити, највише радују. Био је то један од оних изазова због којих је вредело полагати испите из физике, хемије, историје, архивистике... У овом прегнућу сатисфакцију су добили и велемајстори невидљивих ствари – као што су то, рецимо, водени жигови или изотопи угљеника. Управо је рашчитавање њиховог присуства добило тежину кључног доказа при идентификацији и те како видљивог културолошког скандала, чија завршница се одвијала пред нашим очима.

Рекосмо да је ово поучна књига. Пре свега вишком своје примењене лепоте и подвигом несебичне доброте. *Watermark* са птицом на грани, која постаје визуелно обележје ове публикације, асоцира нас на рајску башту, на златно доба културе али и на ону неизбежну везу између тајности и јавности. Етички кодекс архивистике исписује се пред нашим очима. Нешто што је негда било живот – у сузама, крви и зноју – преточено је у документ, који ни сам није избегао своје странпутице. Поставши коначно нечији професионални задатак (никако рутински схваћен, јер рутина резултује мраком заборавља), документ искорачује из полувековног буцака, а професија долази до правих резултата.

Промптно предузете физичко-хемијске, палеографске, археографске, филигранолошке и архивистичке анализе дале су поуздане и занимљиве налазе, кадре да испровоцирају не једно тумачење уоченог, утврђеног и описаног стања. Овом приликом бисмо се ограничили на његово могуће цивилизацијско и културолошко залеђе.

Одлике свих предочених архивалија сугеришу терен са којег потичу: курзивна готица, немачки језик, више руку, калиграфски домети, папир боје сламе односно слоноваче, са одређеним сетом водених знакова који су атрибуирани на подручје Бохемије и Тирола. Пред нама је службена евиденција прихода и расхода тиролског града Хала као и већег броја копова сребра. Може се претпоставити да слична документација постоји, рецимо, и у Тиролском државном архиву у Инсбруку, што би свакако ваљало истражити, с обзиром на гениуног творца грађе. Срећу се и накнадни записи графитном оловком, фломастером и хемијском оловком који се односе на околности потоње примопредаје, архивистичке обраде и рестаурације. Корпус ваља читати слој по слој, попут неког палимпсеста, унутар једног бурног миленијума...

Пажњу су понајпре привукли секундарно употребљени пергаментски листови, са латинским текстовима, на књишкој готици. Сугестија стручњака гласи „да се корице конзервирају и том приликом одвоје од самих кодекса, те да буду предложене за културна добра од изузетног значаја”.

Ваљало би предложити један од могућих наратива овог материјалног и духовног контрапункта, оличеног у драматичној асиметрији корица и листова кодекса: старо и ново, пергамент и папир, краснопис и курзив, свето и световно, небо и земља, напакон! Треба указати на нужне, смислене, никако случајне разлоге ове скандалозне (де)хијерархизације. Које је то доба које није препознало *Вулџаиџу*, *Бревијар* и *Мисал* као неуништиве светиње? Ко је то распарао и распарио, па још и ражаловао до корица рудничке евиденције чудо евхаристије?

Наиме, творац поменути привредне и муниципалне грађе из 16–18. века, у својству корица (данашњих „привеза”) користи пергаментне фрагменте ранијих богослужбених и правних текстова из 12–15. века (кризмени *Бревијар* са *Мисалом*, *Јусџинијанова инсџиџуџија*), уз расуте листове Библије (*Вулџаиџа*, *Књиџа о царевима*), које је зацело очекивала иста секундарна употреба.

У епицентру датог хронотопа (чешко и немачко горје) несумњиво се налази једна ванредно важна и далекосежна појава, и то у непревредном облику, пре успостављања трајног баланса, дакле усковитлана, безобзирна и хаотична. Реч је о хуситском покрету и припадајућој црквеној реформацији, који су покренути као реакција на ондашњу обредност католичке цркве, а посебно продају индулгенција, опросница за прошле и будуће грехове. Глас дигнут против симонистичке компромитације изворног хришћанства односио се на посредничку улогу цркве у целини, и одјекнуо је широм хуманистичке Европе.

Не губећи веру у искупитељску жртву Христа, национални карактер протестантизма учинио је да се рукописи на латинском обезвреде и замене преводом на народне језике. То није мимоишло ни хиљадугодишњи

ауторитет *Вулгајте*, као канона католичког Светог писма. Заговорници реформације умирали су за своје идеје мученичким смртима. Јан Хус је 1411. године екскомунициран, а 1415. спаљен као јеретик. Јан Жишка – војсковођа хусита (1420–1434) покренуо је процес такозване „дефенестрације”, бацања кроз прозор докумената који су се у процесу одвајања цркве од државе показали излишни. Нешто познији Лутеров протестантизам такође је прво прегнуо на превод Библије, са акцентом на ново-заветном хришћанству. Средином 16. века већ су били преведени и Стари и Нови завет, а напад на папство и католичку цркву постао је неповратан. Лутер спаљује папску булу, уз науковање да се има правити разлика између „комада папира и свемогуће Божје речи”.

Сведочимо, дакле, деградацију латинских сакралних књига кроз њихову секундарну употребу, неки би рекли реинвестицију, када се те не одваја од поезиса, када цивилизација у журби адаптира културу за своје дневне потребе. Меркантилна епоха подређује опипљивој и мерљивој сврси писмена божанске провенијенције, што се посебно види у епоси индустријализације. Заслепљеност, слепило, прозорљивост новог доба иронично управо новчарству додељује примат у односу на богослужбена црквена упутства. Опет некаква звеза сребрњака.

Било је то време појаве нових судских приручника и грађанско-црквених зборника (номоканона), када се римско право доместиковало у свакој држави понаособ, демонстрирајући јеретичко понашање: када се формулишу разлике а не оно што нас антрополошки и космогонијски спаја.

Схватимо ли живот као кружење материје, на шта су нас подсетили приређивачи *Пућа докуменџа*, смемо ли бити слепи на вектор од земље ка небу? Не заборавимо да ороним Рудне горе гласи Готесгаб, Божји дар. Не губимо ли из вида преплет сакралног и мунданог, када ковница новца постаје симбол вечите трансфигурације универзума, и ситне људске трансакције лако разумевамо унутар великих екуменских мена. Па и када су настајале четвртком, током четири рударска тромесечја, на Свето Тројство, Свету Луцију, Крстов дан и Пачисту недељу. Па и када се ради о „пробраним и зарђалим кованицама”, како гласи једна рубрика *докуменџа*.

Оно што претекне после битке по правилу бива усмерено на секундарну, понижавајућу употребу, па и сировинску рециклажу. Радикални руски демократа Висарион Белински је, тако, својевремено (у ко зна којој по реду светоназорној смени елитизма и популизма) „похвалио” руски народ, који „иконе користи једино за покривање нокшира”. Иконоклазам је, очито, својствен људима уопште. Обесцењени реликти идеолошког обрачуна временом опет добијају на вредности, и то је можда једина правда у таквим ситуацијама. Разломак са мањим именитељем

даје већи број. Отуда су пред нама ономад (упо)требљене, а сада – не-процењиве вредности...

Овај корпус ваља показивати студентима као очигледан пример обрачуна глобалних система вредности, модел речите смене свеброжи-мајућих културних парадигми, све до нивоа анонимног културног геста, високе сажетости и информативне носивости. И док о цивилизацијама највише сазнајемо из септичких јама (шта се јело, шта се облачило, трошило, бацало), најверодостојније податке о култури једног доба канда крију писани ексцеси и неподопштине...

На питање на шта их подсећа боја изворне киновари, која се укусно римује са полиграфским решењима у књизи (потајно сам очекивала асоцијацију на запечену хуситску крв), од својих студената сам добила постмодернистички одговор: „На запечени *кечай*”. Мора да су били много гладни.

O tempora! O mores!

Драгиња РАМАДАНСКИ

РОКЕРИ СВИХ ГЕНЕРАЦИЈА...

Милан Ђорђевић, *Рокенрол у ошћини Србобран 1962–1976*, Прометеј, Нови Сад 2016

Резултати проучавања рокенрола у општини Србобран требало је да буду интегрални део другог тома српско-мађарског годишњег зборника радова из завичајне историје *Србобран-Szenttamás: из наше заједничке прошлости* (уред. др Харгита Футо Хорват и Милан Ђорђевић). Премда је реч о несвакидашњој публикацији и дугорочно осмишљеном грађанском интеркултуралном пројекту, изостала је институционална подршка и финансијска помоћ од стране челних људи локалне самоуправе. А није ни чудо. Књига поткопава саме темеље индустрије забаве, конјунктурне мултикултуралности и популарне уметности као јефтине допуне разореног света. Премда очигледно склон феномену рок музике и популарне културе, аутор је далеко од фаворизовања клишеизоване продукције. Милан Ђорђевић се послужио лукавством, једну универзалну тему заогрнуо је велом популарне културе у варијанти локалне историје, чиме је истраживачки улог вишеструко увећао, а истраживање до те мере универзализовао да се књига чита са истим жаром као да су у питању иконе рок културе, а не „вокално-инструментални састави” познати само у локалној средини.

Вођен идејом проблематизовања прихваћеног концепта мултикултуралности, Милан Ђорђевић је пројекту приступио енергично и изни-